

PREDAVANJE RUDOLF STEINER-a Dornach, 24 lipnja 1922.

Moji dragi prijatelji, stvari koje ću danas morati objasniti mogu se činiti kao pomalo udaljene od naših konkretnih antropozofskih studija. One su međutim neophodan temelj za mnoge druge percepcije koje trebamo — temelj na kojem ćemo kasnije morati graditi naša intimnija razmatranja.

Postoji izvjesna nerazdvojna poteškoća za našu ljudsku moć spoznaje i razumijevanja kada govorimo o fizičkoj prirodi čovjeka na jednoj strani, i duši i duhu na drugoj. Čovjek može steći ideje o fizičkom i tjelesnom relativno jednostavno, jer mu je to dano preko osjetila. To izlazi da ga susretne, takoreći, sa svih strana iz njegova okruženja, bez da se on sam mora naročito truditi — u svakom slučaju što se tiče njegove svijesti. Ali sasvim je različito kada govorimo o duši i duhu. Istina, ako je čovjek dovoljno otvorena uma, čovjek je primjetno svjestan da takva stvar postoji. Ljudi su uvijek primali u svoje jezične oznake, riječi i fraze koje se odnose na dušu i duh. Samo postojanje takvih riječi i fraza ipak pokazuje, za svijest otvorena uma, da zaista postoji nešto što privlači čovjekovu pažnju na oblast duše i duha.

Ali teškoće se odmah javljaju čim čovjek pokuša povezati svijet fizičkih i tjelesnih stvari sa svijetom duše i duha. Zaista oni koji se pokušaju hrvati s ovakvim pitanjima filozofski, reći ćemo, u potrazi za takvim odnosom pojavljuju se najraznovrsnije poteškoće. Oni znaju da je fizičko i tjelesno rašireno u prostoru. Mogu ih čak i predstaviti prostorno. Čovjek dobije ideju o tome relativno jednostavno. Može koristiti sav prostor s njegove tri dimenzije koje su mu dane, u formiranju ideja o fizičkim i tjelesnim stvarima. Ali duhovno kao takvo se nigdje u prostoru ne može naći.

Neki ljudi, koji umišljaju da nisu materijalistički nastrojeni — iako su u stvari sve više — pokušavaju shvatiti stvari duše i duha u svijetu prostora. Tako su oni vođeni do dobro poznatih spiritualnih odstupanja. Ta odstupanja su u stvari materijalistička, jer su ona napor da se duša i duh silom dovedu u prostor.

Ali odvojeno od svega toga, činjenica je da je čovjek svjestan vlastite duše i duha. On je svjestan kako to radi, jer je svjestan da kada se odluči kretati u prostoru njegova misao je prevedena u pokret kroz njegovu volju. Pokret je u prostoru, ali za misao nijedna otvorena uma, objektivna osoba ne može izjaviti da je u prostoru. Na ovaj način javljaju se najveće teškoće, posebno kod filozofskog razmišljanja.

Ljudi pitaju: Kako može duša i duh u čovjeku — kojima pripada i sam ego — raditi na fizičkom i tjelesnom koje je u prostoru? Kako može nešto esencijalno ne-prostorno raditi na nečem prostornom?

Tu su se pojavile svakakve teorije, ali sve one pate više ili manje od poteškoća u dovođenju

duše i duha, koji su ne-prostorni, u odnos s fizičkim i tjelesnim, koje je prostorno. Neki ljudi kažu: U volji, duša i duh rade na tjelesnoj prirodi. Ali na prvom mjestu, s običnom svijješću, nitko ne može reći kako misao utječe u volju, ili kako može biti to da se volja, koja je sama vrsta duhovne suštine, manifestira u vanjskoj formi pokreta, u vanjskim aktivnostima.

U drugu ruku procesi koji su od fizičkog svijeta dovedeni našim čulima — t.j., tjelesnoj prirodi — također su procesi rašireni u prostoru. Ipak pošto su postali doživljaj duše i duha, oni su transformirani u nešto ne-prostorno. Čovjek ne može reći iz svoje uobičajene svijesti, kako fizički i prostorni proces koji se odvija u čulnoj percepciji može utjecati na ne-prostorne, dušu i duh.

U nedavnim vremenima, točno je, čovjek je tražio utočište u koncepciji, koje sam se često doticao, 'filozofskog paralelizma.' To stvarno dovodi do priznanja da ne možemo reći ništa o odnosu fizičkog i tjelesnog prema duši i duhu. Kaže se, na primjer: Ljudsko biće hoda, pomiče noge, mijenja položaj u vanjskom prostoru. To je prostorni, fizičko tjelesni proces. Simultano, dok se to odvija u njegovom tijelu, to je donijelo proces duše i duha — proces mišljenja, osjećanja i volje. Sve što znamo je da kada se u prostoru i vremenu odvija fizički proces, također se odvija i proces duše i duha. Ali nemamo konkretnu ideju kako jedan radi na drugom. Imamo psiho-fizički paralelizam: psihički proces odvija se simultano s tjelesnim procesom. Ali još nismo zašli iza tajne — čije postojanje je tako izraženo — da se dva procesa odvijaju paralelno jedan s drugim. Nismo stekli predstavu kako utječu jedan na drugi. I tako je to nepromijenjeno, kada čovjek pokuša doći do koncepta postojanja duše i duha.

U 19-om stoljeću, kada su čovjekove ideje bile toliko zasićene materijalizmom, čak se i ovo pitanje moglo pojaviti: — Gdje u univerzalnom prostoru borave duše kada napuste tijelo? Bio je čak i čovjek koji je pokušao opovrgnuti duhovnost dokazujući da kada toliko i toliko ljudi umire a toliko i toliko je već umrlo, ne može u cijelom svijetu biti mjesta da sve te duše nađu boravište! Ova apsurdna linija razmišljanja se u stvari tijekom 19-og stoljeća pojavila više nego jednom. Ljudi kažu, čovjek ne može biti besmrtnan, jer bi, sav prostor svijeta već bio ispunjen s njihovim besmrtnim dušama.

Sve ove stvari naznačuju kakve se teškoće pojavljuju kada tražimo vezu između tjelesnog i fizičkog, onako jasno rašireni prostorom, i duše i duha koje u prvom redu ne možemo pridružiti prostornom univerzumu.

Stvari su postepeno došle na ovo; naše čisto intelektualno mišljenje je smjestilo tjelesno-fizičko i duševno-duhovno oštro i grubo jedno do drugog. Za modernu svijest oni stoje jedno do drugog, bez ikakvog posrednika. Niti postoji ikakva mogućnost nalaženja odnosa duž linije kako danas ljudi o tome razmišljaju. Današnji čovjek shvaća prostorno i fizičko na takav način da duša nema razumno mjesto u njemu. Opet, vođen je da shvaća duševne kvalitete tako oštro odvojene od fizičkog i tjelesnog, da apsolutno ne-prostorna duša i duh, kako ih on shvaća, ne može fizičko dosegnuti ni u jednoj točki.

...

Ovaj oštri kontrast i podjela se međutim tek s vremenom razvila. Sada opet moramo početi s potpuno različitim kutom pristupa, što je opet jedino moguće krećući od toga što antropozofska

duhovna znanost ima za reći.

Na prvom mjestu, antropozofska znanost mora razmotriti prirodu volje. Za početak, iskrena opservacija je bez sumnje pokazala da čovjekova volja svugdje slijedi njegove pokrete. Nadalje, pokreti koje čovjek kada se kreće izvršava vani u prostoru, kao i oni koji se odvijaju u njemu u ispunjenju njegovih svakodnevnih funkcija u životu, ukratko, sve čovjekove aktivnosti u fizičkom svijetu – u tri su dimenzije prostora. Stoga i volja mora također svugdje ići, gdje god se šire tri dimenzije. O tome ne može biti sumnje.

Dakle ako govorimo o volji kao o elementu duše i duha, ne može biti upitno da je volja — iako stvar duše i duha — trodimenzionalna. Ima trodimenzionalnu konfiguraciju.

Moramo o njoj misliti ne slijedeći način: — Kada izvršavamo pokret preko naše volje, volja se prilagođava i ulazi u sve prostorne pozicije koje smo trasirali, na primjer, rukom i šakom. Volja s njima ide svugdje, gdje god se odvija pokret uda. Dakle napokon moramo govoriti o volji kao o kvalitetu duše koji može preuzeti trodimenzionalnu konfiguraciju.

Sada je pitanje, da li sve duševne kvalitete preuzimaju ovu trodimenzionalnu konfiguraciju? Prijedimo od volje u svijet osjećaja. Za početak, možemo napraviti istu vrstu opservacije. Razmatrajući stvar s uobičajenom svakodnevnom sviješću, čovjek će sebi reći, na primjer: 'Ako sam uboden iglom na desnoj strani moje glave, ja to osjećam; ako sam uboden na lijevoj strani također to osjećam.' U svakodnevnoj svijesti on može, međutim, biti mišljenja da se njegov osjećaj širi preko cijelog tijela. Tada on govori o osjećaju kao da ima trodimenzionalnu konfiguraciju u istom smislu kao i volja. Ali radeći tako predaje se iluziji. To u stvari nije tako. Činjenica je, u ovoj točki postoje određena iskustva koje svaki čovjek može imati u vlastitoj prirodi, i danas moramo krenuti od njih. Naša razmatranja će morati biti nekako suptilna, ali duhovnu znanost se zaista ne može razumjeti bez suptilnosti misli.

Razmotrite na trenutak kako je to kada dodirnete vašu lijevu ruku s vašom desnom. Time imate percepciju sebe. Kao što u drugom slučaju opažate vanjski objekt, tako opažate sebe kada vašu desnu ruku dirate s lijevom – recimo s više prstiju jedan po jedan.

Činjenica na koju mislim javlja se još jasnije kada razmotrite da imate dva oka. Da bi objekt fokusirali s oba oka morate so neke mjere izvršiti vašu volju. Često ne mislimo o ovom izvršavanju volje. Pojavljuje se još jače kada morate fokusirati vrlo bliski objekt. Tada težite okrenuti lijevo oko prema desnom i vaše desno oko prema lijevom. Fokusirate objekt dovodeći linije pogleda u kontakt, baš kao što dovodite u kontakt vašu desnu i lijevu ruku kada se dodirujete. Iz ovih primjera vidite da za čovjeka ima određenu važnost, a obzirom na njegovu orijentaciju u svijetu, dovesti njegovo lijevo i desno u određeni zajednički odnos. Preko dodira ruku ili križajući linije pogleda tako možemo postati svjesni ishodišne činjenice koja je od velikog značaja. Iako svakodnevna svijest obično ne ide dalje od ovoga, moguće je nastaviti mnogo dalje ovom linijom proučavanja.

Pretpostavimo da smo ubodeni iglom na desnoj strani tijela. Osjećamo ubod. Ali ne možemo stvarno reći 'gdje' osjećamo ubod – misleći sa 'gdje' na neki dio površine našeg tijela. Jer ukoliko različiti članovi našeg organizma ne bi bili u živom zajedničkom odnosu jedni s drugima, — ukoliko ne bi djelovali jedan na drugog — naša ljudska priroda, tijelo i duša zajedno, ne bi

bili ono što jesu. Čak i kada je naše tijelo ubodeno, recimo, na desnoj strani, uvijek postoji uspostavljena veza od desne strane do središnje ravnine simetrije. Da bi došlo do bilo kojeg osjećaja ili senzacije, lijeva strana tijela mora uvijek ući u odnos s desnom.

Prilično je lako shvatiti — ako bi ovo bila ravnina simetrije, gledajući od naprijed — da kada desna ruka dodiruje lijevu došlo je do zajedničkog osjećaja dviju ruku na ravnini simetrije. Prilično je lako govoriti o križanju linija pogleda iz dva oka. Ali postoji uvijek povezujuća linija u svakom slučaju — bilo da smo ubodeni, na primjer, na desnoj strani; — lijeva polovina tijela križa se s povezujućom linijom s desnom. Bez ovog procesa, nikada ne bi došlo do senzacije. U svim uzburkanim valovima osjećaja i senzacije, činjenica da imamo desnu i lijevu stranu tijela — činjenica da smo građeni simetrično — igra ogromnu ulogu. Uvijek dovodimo u odnos s lijevom stranom ono što nam se događa na desnoj. Na nejasan pipajući način nešto u nama sa lijeva doseže preko, da bi se križalo s onim što teče s desna.

Tek ovako dolazi do osjećaja. Osjećaj nikada ne dolazi u prostoru, već samo u ravnini. Dakle svijet osjećaja je u stvarnosti raširen, ne trodimenzionalno, već dvodimenzionalno. Čovjek ga doživljava jedino u ravnini koja ga kao ravnina presjeka dijeli na dvije simetrične polovine.

Život osjećaja je zaista kao slikanje na platnu — ali mi ga oslikavamo ne samo s jedne strane već s obje. Zamislite da ovdje podignem platno, na kojem crtam s desna na lijevo i s lijeva na desno, i promatrajte prožimanje onog što sam nacrtao s jedne i s druge strane. Slika je u samo dvije dimenzije. Sve trodimenzionalno bačeno je, takoreći, u dvije dimenzije.

Do iste ideje možete doći na ponešto drugačiji način. Pretpostavimo da možete projektirati na ravnoj površini sjene objekata na desnoj strani i na lijevoj strani. Na ravnom proširenom zidu tada imate sjene objekata s lijeva i s desna. Tako je i s našim svijetom osjećaja. On je dvodimenzionalni, ne trodimenzionalan. Čovjek je slikar koji radi s dvije strane. On jednostavno ne osjeća svoj put u prostoru. Preko trodimenzionalne volje on projektira na ravninu u sjenovitim formama, u slikama, utjecaje osjećaja s kojima se susreće u svijetu prostora. U svom životu osjećaja, čovjek živi u slici nacrtanoj dvodimenzionalno preko njegovog tijela — jedino što je to uvijek oslikano s obje strane. Dakle ako bi u nama samima tražili tranziciju od volje do osjećaja — kao ljudskim bićima u životu duše — moramo prijeći od trodimenzionalnog u dvodimenzionalno.

Ali ovo će vam već dati različit prostorni odnos duševne kvalitete koja je izražena u osjećajima, nego sako samo kažete da je duševni život ne-prostoran. Ravnina ima dvije dimenzije, ali nema 'prostor.' Uzmite bilo koju ravninu u vanjskom svijetu — ploču na primjer. U stvarnosti ima čvrsto tijelo, ima određenu debljinu. Ali stvarna ravnina, premda je u prostoru, sama nije prostorna. 'Prostor' mora uvijek biti od tri dimenzije; i samo naša volja ulazi u trodimenzionalni prostor. Osjećaji ne ulaze u tri dimenzije prostora. Osjećaj je dvodimenzionalni. Usprkos tome on ima vlastiti odnos prema prostoru, kao što ga ima sjena. Govoreći ovo, u isto vrijeme privlačim vašu pažnju na činjenicu velike važnosti, u koju uopće nije lako prodrijeti s jasnom percepcijom, jer sa svojom svakodnevnom sviješću čovjek u pravilu ima malo sklonosti opažati osobitu prirodu svog svijeta osjećaja.

Činjenica je da je svijet osjećaja uvijek prožet voljom. Promislite samo na trenutak na ovo:

Ako zaista na desnoj strani tijela primite ubod ili ugriz o kojem smo govorili, vi ne odvajate odmah osjećaj od volje. Vi sigurno nećete mirno primiti ubod. Sasvim nevezano za činjenicu da ćete se vjerojatno ispružiti na vrlo opipljiv način, udarajući žestoko sa svojom voljom u tri dimenzije prostora; iznutra će također biti obrambeni pokret koji se ne pojavljuje izvana ali se pokazuje u svakakvim nemirima krvi i disanja. Obrambeni pokret koji radimo, kada, ubodeni od komarca, pružamo ruku, samo je najgrublji i vanjski aspekt. O finijem aspektu — unutarnjem obrambenom pokretu kojeg izvodimo u kretanju krvi i disanja i mnogim drugim unutarnjim procesima — uopće nismo svjesni. Stoga ne razlučujemo da volja doprinosi sadržaju osjećaja kao takvog.

Pravi sadržaj osjećaja je u stvari previše sramežljiv, previše nedostižan. Možemo do njega samo vrlo pažljivom meditacijom. Ako međutim možete odstraniti, iz osjećaja kao takvog, sve što pripada volji, tada se takoreći skupljate s desna i lijeva i postajete ravnina u sredini. I kada ste središnja ravnina, i kao savjestan slikar bilježite vaša unutarnja iskustva na toj ravnini, tada počinjete razumjeti zašto je pravi svijet osjećaja toliko različit od našeg uobičajenog, svakodnevnog iskustva.

Možemo zaista doživjeti ovu kvalitetu ravnine, kvalitetu površine osjećaja. Ali to treba doživjeti meditativno. Moramo osjetiti svu sjenovitost naših osjećaja kao da je protiv robusnih vanjskih iskustava u trodimenzionalnom prostoru. Prvo sebe moramo pripremiti za to iskustvo, ali ako to napravimo možemo ga stvarno imati, i tako postupno dolazimo blizu istine da osjećaj ima svoj tijek u dvije dimenzije.

Kako bi okarakterizirali mišljenje? Za početak moramo priznati s otvorenim i nepristranim umom koliko je nemoguće govoriti o misli kao da je u prostoru. Misao stvarno nije nigdje u prostoru. Premda misao ipak mora imati neki odnos s prostorom, jer bez dvojbe mozak — ako nije instrument — barem je osnova našeg mišljenja. Bez mozga ne možemo misliti. Tako naše mišljenje ima svoj tijek u vezi s aktivnošću mozga. Ako mišljenje ne bi imalo ništa s prostorom, dobili bi slijedeći rezultat: Ako ste mogli dobro misliti kao dijete od 12, a vaša je glava izrasla izvan položaja na kojem je bila kada ste bili 12 godina stari, vi biste izrasli iz vašeg mišljenja. Ali to nije slučaj. Kako rastemo, mi ne ostavljamo naše mišljenje otraga. Sama činjenica rasta služiti će kao indikacija da smo čak i s našim mišljenjem mi nekako u s svijetu prostora.

Činjenica je ovo. Baš kao što možemo odvojiti naš svijet osjećaja — svijet unutarnjeg iskustva naših doživljaja — učeći postepeno opažati našu ravninu simetrije, također možemo naučiti doživjeti naše mišljenje meditativno, kao nešto što samo ima produžetak prema gore i dolje. Mišljenje je jednodimenzionalno. U čovjeku ima svoj tijek u liniji.

Ukratko, moramo reći: Volja uzima trodimenzionalnu konfiguraciju, osjećaj dvodimenzionalnu a mišljenje jednodimenzionalnu konfiguraciju.

Kada pravimo ove unutarnje diferencijacije prostora, ne dolazimo do iste čvrste i brze tranzicije kao sami intelekt. Vođeni smo da opazimo postepenu tranziciju. Čisti intelekt kaže: Fizičko je trodimenzionalno, prostorno rašireno. Duša i duh uopće nemaju produžetak. Sa ovog gledišta ne može se između njih otkriti nikakav odnos. Jer se podrazumijeva, da ne postoji odnos između onog što ima produžetak i onog što nema. Ali jednom kada opazimo da volja ima

trodimenzionalnu konfiguraciju, tada zaista nalazimo da se volja izliva vani svugdje u trodimenzionalni svijet. I opet, jednom kada znamo da osjećaj ima dvodimenzionalnu konfiguraciju, tada moramo prijeći od tri dimenzije na dvije, i kada to napravimo vođeni smo do nečega što još ima odnos s prostorom, premda ono samo nije prostorno. Jer sama ravnina — dvodimenzionalna — nije prostorna, ali dvije dimenzije su tamo u prostoru; one nisu potpuno izvan prostora. Konačno, kada prelazimo od osjećaja do mišljenja prelazimo od dvije dimenzije na jednu. Dakle još uvijek nismo izašli iz prostora. Postepeno prelazimo od prostornog prema ne-prostornom.

Kao što sam često govorio, tragedija je materijalizma da propušta razumjeti materijal - materijal čak i u njegovom trodimenzionalnom pružanju. Materijalizam umišlja da razumije materijal, stvarni svijet, ali upravo je to ono što ne razumije. Mnoge stvari stvarne povijesne važnosti javile su se u 19-om stoljeću, koje još predstavljaju neriješenu zagonetku za običnu svijest.

Pomislite samo na veliki utisak koji je Schopenhauerov filozofski sustav, Svijet kao volja i ideja, napravio na tolike misleće ljude. Ima u ideji nešto nestvarno, kaže Schopenhauer. Sama volja ima stvarnost. Zašto je Schopenhauer došao na ideju da se svijet sastoji od volje? Jer je čak i on bio inficiran materijalizmom. U svijetu u kojem se materija širi trodimenzionalno, jedino se volja izliva vani. Da bi u svijet smjestili osjećaje, moramo tražiti odnos koji se javlja između trodimenzionalnog objekta i dvodimenzionalne slike na zaslonu. Štogod doživljavamo u našim osjećajima sjenovita je slika nečega u čemu također živi i naša volja u svojoj trodimenzionalnoj konfiguraciji. I ono što doživljavamo u našem mišljenju sastoji se od jednodimenzionalne konfiguracije. Tak kada izađemo iz dimenzija — odnosno, kada prijedemo do bezdimenzionalne točke, — tek tada stižemo do našeg Ja ili ega. Naš ego uopće nema produžetak. On je čisto kao točka, 'točkast.'

Dakle možemo reći, mi prelazimo od trodimenzionalnog do dvodimenzionalnog, do jednodimenzionalnog i do 'točkastog.' Toliko dugo dok ostajemo unutar trodimenzionalnog, tamo je naša volja u tri dimenzije. Naš osjećaj i naše mišljenje su također tamo unutar njih, samo nisu produženi trodimenzionalno. Ako ostavimo treću dimenziju i spustimo se na dvije dimenzije, imamo samo sjenu vanjske egzistencije, ali u sjeni je raširen onaj element duše i duha koji živi u našim osjećajima. Već smo se dosta udaljili od prostora. Zatim, ako produžimo do mišljenja, još se više udaljavamo od prostora. I napokon kada produžimo do ega, izlazimo iz prostora.

Dakle vođeni smo van prostora, takoreći dio po dio. Sada vidimo da je besmisleno samo govoriti o kontrastu između duše i duha, i fizičkog i tjelesnog. Besmisleno je, jer ako želimo otkriti odnos između duše i duha i fizičkog i tjelesnog, moramo pitati: Kako se stvari koje su proširene u trodimenzionalnom prostoru (naše vlastito tijelo, na primjer) odnose prema duši kao biću volje? U kakvom je odnosu tjelesno i fizičko u čovjeku prema duši kao biću osjećaja? Tjelesno i fizičko se odnosi prema duši kao biću volje na takav način da bi netko rekao, prožeto je voljom sa svih strana, u svim dimenzijama, baš kao što je spužva natopljena vodom. Opet, tjelesno i fizičko je povezano s osjećajem, kao objekti čije sjene su bačene na zaslon. I kada prijedemo od osjećaja do kvaliteta mišljenja, tada moramo zaista postati čudni slikari — jer moramo crtati na liniji ono što inače postoji u dvije dimenzije slike.

Zapitajte se slijedeće pitanje. (Ono zaista postavlja neke zahtjeve za vašu imaginaciju.) Pretpostavimo da stojite licem u lice s 'Posljednjom večerom' Leonarda da Vincija. Imate je na površini ispred sebe. Cijela stvar je dvodimenzionalna — jer ne trebamo uzeti u obzir debljinu boja. Slika koju imate pred sobom je esencijalno dvodimenzionalna.

Ali sada predočite sebi liniju, povučenu kroz sredinu slike od vrha do dna. Ova linija će predstavljati jednodimenzionalno biće. Zamislite da to jednodimenzionalno biće ima osobitu kvalitetu da prema Judi, recimo, nije ravnodušan. Ono na određeni način osjeća Judu. Više ga osjeća gdje Juda naginje svoju glavu u tom smjeru, a gdje je Juda okrenut osjeća ga manje. Slično ovo jednodimenzionalno biće osjeća sve druge likove. Ono ih osjeća različito prema tome pošto je jedan lik u plavom a drugi u žutoj boji. Ono osjeća sve što je tamo, na, lijevo i desno od njega. Sve što je prisutno na slici ovo jednodimenzionalno biće živo osjeća.

Ovakvo je stvarno naše mišljenje u nama. Naše mišljenje je ovakvo jednodimenzionalno biće, i sudjeluje u životu ostatka ljudskih bića jedino onoliko koliko je povezano sa slikom koja nas dijeli na lijevog i desnog čovjeka. Preko ove dvodimenzionalne slike, naše mišljenje stoji u odnosu prema svijetu volje s njegovom trostrukom konfiguracijom.

Ako želimo steći ideju o našem biću duše i duha (za početak bez ega; samo toliko koliko je volja, osjećaj i mišljenje) ne smijemo ga shvatiti kao samo nejasan oblak. Moramo na dušu i duh gledati, takoreći u obliku dijagrama. Tamo se pojavljuje, za početak, kao oblak, ali to je samo biće volje. Ono ima stalnu tendenciju biti pritisnuto zajedno; time postajući biće osjećaja. Prvo vidimo oblak svijetla. Zatim vidimo kako se oblak svijetla pretvara u sredini u ravninu, čime osjeća sebe. A ravnina ipak nastoji postati linija.

Moramo razumjeti ovaj stalan proces — oblak, ravnina i linija kao iznutra žive forme. Stalno teži biti oblak, i zatim se zgužva od oblaka u ravninu, a onda se produžuje u liniju. Zamislite ravninu koja postaje linija i zatim opet ravnina i onda opet oblak u tri dimenzije. Oblak, ravnina, linija; linija, ravnina, oblak, i tako dalje. Samo ovako možete grafički zamisliti što je vaša duša u svom unutarnjem biću, svojoj unutarnjoj prirodi i esenciji. Ideja koja stoji mirno neće biti dovoljna. Ni jedna ideja koja u sebi ostaje mirna ne može reproducirati esenciju duše. Trebate ideju s vlastitom unutarnjom aktivnošću. Sama duša, kako shvaća sebe, igra u dimenzijama prostora. Neka treća dimenzija nestane, ona gubi volju. Puštajući da druga dimenzija nestane, gubi svoj osjećaj. I mišljenje je izgubljeno tek kada pustimo da prva dimenzija nestane. Tada dolazimo do točke, i tek tada prelazimo na ego.

Otuda sve poteškoće u stjecanju znanja o duši. Ljudi su navikli oblikovati samo prostorne ideje. Stoga bi željeli imati prostorne ideje — bez obzira koliko razblažene — o prirodi duše. Ali u tom obliku imaju samo element volje.

Ukoliko nismo napravili naše mišljenje iznutra živo ne možemo doći do koncepcije o duši i duhu. Ako želimo shvatiti kvalitete duše i duha, i naša koncepcija je ista u dva uzastopna momenta, u najboljem ćemo slučaju shvatiti kvalitetu volje. Ne smijemo shvaćati dušu i duh u istom obliku u dva uzastopna momenta. Moramo postati živi i pokretni - ne krećući se od jedne točke u prostoru do druge, već prije prelazeći od jedne dimenzije do druge. To je za

modernu svijest teško. Stoga su čak i najznačajniji ljudi — značajni za koncepciju o duhovnim stvarima — pokušali pobjeći od prostora prekoračivanjem tri dimenzije. Došli su do četvrte dimenzije. Prešli su od trodimenzionalnog na četvero-dimenzionalni. Toliko dugo dok ostajemo u domeni matematike, misli na koje dolazimo na ovaj način su sasvim u redu. Sve je to savršeno ispravno. Ali nije više ispravno kada to stavimo u odnos sa stvarnošću. Jer osobita stvar je da, kada mislimo četvrtu dimenziju u njenoj stvarnosti, to eliminiira treću. Kroz četvrtu dimenziju nestaje treća dimenzija. Nadalje, kroz petu dimenziju nestaje druga, i kroz šestu nestaje prva, i dužinski dolazimo na točku.

Kada u stvarnosti prijeđemo od treće na četvrtu dimenziju, dolazimo u duhovno. Eliminiramo jednu po jednu dimenziju, ne dodajemo ih, i na taj način sve više ulazimo u duhovno.

Preko ovakvih ideja stječemo također i dublji uvid u ljudski oblik i figuru. Za više umjetnički način osjećaja zar nije prilično sirovo kako mi općenito promatramo ljudsko biće, kako se smjestilo sa svoje tri dimenzije u svijet? To napokon nije i jedina stvar. Čak i u svakodnevnom životu mi imamo osjećaj za esencijalnu simetriju između lijeve i desne polovine tijela. I kada mi tako sabijemo ljudsko biće u njegovu središnju ravninu, već smo odvedeni iza tri dimenzije. Prelazimo na samu ravninu. I tek nakon toga stječemo jasnu koncepciju o jednoj dimenziji u kojoj raste. Umjetnički mi već koristimo ovu tranziciju, od tri do dvije i do jedne dimenzije. Ako smo intenzivnije kultivirali ovu umjetničku percepciju ljudske forme, trebali bi lakše naći prijelaz u život duše. Jer nikada ne bi mogli osjetiti biće, nesimetrično građeno, kao biće jedinstvenih i harmoničnih osjećaja.

Pogledajte morsku zvijezdu. Ona nema tu simetričnu formu. Ima pet krakova. Naravno možete proći kraj nje bez ikakvog unutarnjeg osjećaja. Ali ako je osjećajno opažate, ne možete reći da morska zvijezda ima jedinstven osjećajni život. Zvijezda ne može nikako dovesti u odnos desnu stranu s lijevom stranom, ili dosegnuti desnu stranu s članom lijeve strane. Zvijezda mora stalno jedan krak dovoditi u odnos s drugim ili s dva ili tri, ili čak sa svima preostalim kracima. Ono što poznajemo kao osjećaj ne može uopće živjeti u morskoj zvijezdi.

Molim vas da me slijedite duž ove intimne linije misli. Ono što znamo kao osjećaj dolazi s desna i s lijeva, i nalazi sebe kako miruje u sredini. Mi idemo kroz svijet smještajući se s našim osjećajima mirno u svijetu. Morska zvijezda to nije u stanju. Štogod morska zvijezda ima, kao utjecaj svijeta na sebi, ne može to simetrično povezati s drugom stranom. To može povezati jedino s jednim, ili drugim, ili sa trećim ili četvrtim krakom. Ali prvi utjecaj će uvijek biti najjači. Dakle morska zvijezda nema život osjećaja koji počiva unutar nje. Kada, takoreći, skrene pažnju na jednu stranu, tada će s cijelim ustrojem njenog oblika doživjeti: 'Ti zračiš u tom smjeru, u tom pravcu naprijed šalješ krak.' Morska zvijezda nema mirovanja u osjećaju. Ona ima osjećaj izbacivanja iz sebe. Osjeća sebe kao da zrači u svijetu naprijed.

Ako razvijete vaše osjećaje na intimniji način, to ćete moći doživjeti čak ako kontemplirate morsku zvijezdu. Promatrajući krajnje točke bilo kojeg kraka i dovodeći to u odnos s cijelim stvorenjem, u vašoj imaginaciji zvijezda će se početi kretati u smjeru tog kraka, kao da je strujajuće, lutajuće svijetlo. I tako je i s ostalim životinjama koje nisu simetrično građene, koje nemaju pravi pristup simetrije.

Ako bi čovjek samo ušao u ovaj intimniji način osjećanja — umjesto da se potpuno predaje intelektualnom, samo zato jer je tijekom vremena morao postati intelektualno biće, — tada će zaista u svijetu naći svoj put mnogo intimnije.

Tako je također u izvjesnom smislu i za biljni svijet, i za sve stvari koje nas okružuju. Istinska samospoznaja vodi nas sve više u suštinu stvari.

Tekst preveo: [MonteChristo](#) , Galaksija forum.

